

AZ EGYOLDALÚ BIZALMI VAGYONKEZELÉSI JOGVISZONYRÓL

MICZÁN Péter
PhD-hallgató (ELTE ÁJK)

Bevezetés

Jelen dolgozat a bizalmi vagyonkezelési jogviszony – függetlenül attól, hogy azt szerződés, vagy élők közötti egyoldalú jognyilatkozat hozza létre – bizalmi vagyonkezelői és vagyonrendelői jogállásaiban kialakulható személyi átfedésekkel jelentkező, egyes *sajátosságokat* kívánja *bemutatni*.

A Ptk. ugyanis lehetővé tette olyan bizalmi vagyonkezelési jogviszonyok létrehozását, amelyben a jogviszony főszemélyei között személyi átfedések vannak. A Ptk. ezen személyi átfedések esetére *egyrésztől* maroknyi eltérő rendelkezést mondott ki *kifejezetten*, másrészt pedig a bizalmi vagyonkezelési szerződésre vonatkozó általános rendelkezések „*megfelelő*” – azaz egy polgári jogász számára értelemszerű módosulások mellett – alkalmazását írta elő előbbieik vonatkozásában is. Miközben a *kifejezett* szabályok körében is felvethetőek *értelmezési kérdések*, azok nagyobb intenzitással jelentkeznek a háttérszabályok megfelelő alkalmazásának a követelménye alapján. A jelen dolgozat ezen értelmezési kérdések közül vet fel néhányat és tesz azokra válaszjavaslatokat.

Az alábbiakban azt is bemutatom, hogy a magyar és egyes külföldi modellszabályok milyen *közös* sajátosságot mutatnak a *vagyont juttató* és a *vagyon kezelését el látó személyek azonossága* esetén alkalmazandó *különleges* rendelkezések a bizalmi vagyonkezelés, egyes jogi személyek és a *trust* vonatkozásában.

1. Jogi személy párhuzamok

Az angolszász joghatékonysági irodalomban¹ elterjedt álláspont, hogy a *trust* és a jogi személyek, különösen a *gazdasági társaságok* között párhuzam vonható azok *közös vonására*, a közgazdasági értelemben vett *szervezetként* való működőképessé-
gükre, meghatározott *vagyon* meghatározott *célra* való rendelkezésére, *elkülönít-
hetőségére* tekintettel. Ugyanakkor jogilag számos lényeges *különbség* akad közöttük, amelyek közül itt csak arra kívánok utalni, hogy a bizalmi vagyonkezelés alapján kezelt *vagyon nem nyer önálló jogi személyiséget*, bár arra vonatkozóan – a vagyon feletti közvetett hasznosítási és irányítási jogok vagyonrendelő személyes vagyonában maradására tekintettel – a Ptk. sok tekintetben a kezelt vagyonhoz, illetve a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyhoz a *jogalanyisághoz* fűződő joghatásokhoz *hasonló joghatásokat kapcsolt*.²

Az alábbiakban egyes jogi személyekre vonatkozó szabályoknak a bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos *párhuzamait* mutatom be arra is tekintettel tehát, hogy a bizalmi vagyonkezelés *célját* tekintve e jogi személy típusokhoz hasonló célok szolgálatára – legalábbis *részben* – *alkalmas* lehet.

1.1. Társasági jogi párhuzamok

A társaságok közül is az egyszemélyes gazdasági társaság érdemel különösen figyelmet e dolgozat vonatkozásában. Ennek *sajátosságát* az adja, hogy jóllehet a társaság *fogalmilag több személyt*, a társaságot alkotó, legalább két társat kellene, hogy magában foglaljon, az *egyetlen* tag melletti társaság létesítés és működtetés az alábbi, *gyakorlati igényekre* tekintettel mégis elismerésre került. Az egyszemélyes társaság *önmagában* azonban még azért *nem volna megfelelő analógia* az egyszemélyes bizalmi vagyonkezelési jogviszony vizsgálata során, mert annak *nem fogalmi eleme*, hogy a *vezető tisztségviselő* személye egyezzen meg a *tagéval*, pusztán a *tag* vonatkozásában jelentkezik az *egyedüliség* kívánalma. Az *egyoldalú*, élők közötti bizalmi *vagyonkezelési jogviszonyra* így csupán akkor lehet *megfelelő* példa az egyszemélyes társaság, ha az *egyetlen tag személye megegyezik* az *egyetlen vezető tisztségviselő* személyével.

A Ptk. XLIII. fejezetében szabályozott bizalmi vagyonkezelési szerződésnek tehát nem az a *sajátossága* – szemben az egyszemélyes társasággal –, hogy *egyetlen* vagyonrendelő van, aki esetleg az *egyetlen kedvezményezett* is, hanem az, hogy a *vagyonrendelő egyben a bizalmi vagyonkezelő is lehet*. Ez felveti azt a *kötelmi jogban*

¹ Henry HANSMANN – Reinier KRAAKMAN: Organizational law as asset partitioning. *European Economic Review Law and Economics*, 44. (2000) 807–817.; Robert H. SITKOFF: Trust Law as Fiduciary Governance Plus Asset Partitioning. In: Lionel SMITH (szerk.): *The Worlds of the Trust*. Cambridge University Press, 2012. A magyar jogirodalomban ld. erre különösen: SÁNDOR István: *A bizalmi vagyonkezelés és a trust – jogtörténeti és összehasonlító jogi elemzés*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 211. skk.

² Erről részletesebben ld. pl. MICZÁN Péter: A bizalmi vagyonkezelési jogviszony alapján kezelt vagyon részleges önállóságáról. *Európai Jog*, 2014/4. 16–24.

idegenül ható lehetőségét, hogy *egyetlen személyt önmagával szemben jogok* illesse-
nek és *kötelezettségek* terheljenek. A kötelmi jog ugyanis – a *szerződési típuszabadsággal* szemben – az *egyoldalú jognyilatkozatok zártkörűségéből* indul ki, kizáró-
lag az általa kifejezetten elismert egyoldalú jognyilatkozatoknak tulajdonít joghatást,
és igen fontos, hogy e jognyilatkozatok is *legalább kétoldalú jogviszony létreho-
zását célozzák*. Ezzel szemben az egyoldalú, vagyonrendelő vagyonkezelővé való
önkinevezése mellett létrejövő bizalmi vagyonkezelés *egyoldalú jogviszony létreho-
zására is irányulhatna*, ha nem volna kötelező legalább egy eltérő személyű kedvez-
ményezett kinevezése.

A jogirodalom³ egyszemélyes gazdasági társasággal kapcsolatos tézisei közül ki-
emelendők *Kisfaludi*⁴ – a hivatkozott, külföldi, *trust* szervezeti sajátosságait bemu-
tató jogirodalom álláspontjával párhuzamos – megállapításai. Meglátása szerint, mi-
közben a gazdasági társaságok *általában erőforrás-* (tőke-, tevékenység-) *egyesítő
funkcióval* bírnak, az *egyszemélyes* társaságok létét ezzel szemben a gazdasági tevé-
kenységért való felelősség meghatározott vagyon elemekre való korlátozhatósága, *fe-
lelősségkorlátozási funkció* indokolta. Jelzi, hogy az *egyszemélyes* társaság viszony-
lag *későn*, a társaságok korlátozott felelősségének elismerésekor jelent meg. Utóbbi által
a tagok *képessé váltak* arra, hogy a társaságba fektetett *vagyonukat leválasszák* egyéb,
személyes vagyonuktól és azokat a *kockázat szempontjából elkülönítsék*. Úgy látta,
hogy a felelősségkorlátozási funkció *másodlagos*, kiegészítő funkció az erőforrás egye-
sítéshez képest. *Jogpolitikai célja* pedig az, hogy viszonylag *kis tőkét is be lehes-
sen kapcsolni a gazdasági vérkeringésbe* anélkül, hogy a befektető a *teljes vagyonát
kockáztatná*. Amennyiben ugyanis a jog a többszemélyes társaság esetén biztosítja a
felelősségkorlátozási funkciót, úgy joggal merülhet fel ezen *igény* az egyszemélyes
társaság vonatkozásában is. A meghatározott vagyon elemek *elkülönítésének egyik
lehetséges megoldásaként* említi a korlátozott tagi felelősség mellett működő társa-
sági formák egyetlen személy általi létrehozhatóságának elismerését.

1.1.1. A jogi személyben saját tagsági jogállás jogi személy általi megszerzése

Általában a jogi személyek vonatkozásában, a *saját tagsági jogállás* jogi személy ál-
tali megszerzésére vonatkozóan a jogalkotó külön szabályokat *nem fogalmazott meg*.
Ennek vélhető indoka, hogy általában a jogi személyek béli tagsági jogviszony vo-
natkozásában túlzottan *erős a személyiségi jogi elem* a részesedés jogi személy álta-
li megszerzésének értelmezhetőségéhez. Az ilyen ügylet *potenciális céljai* ugyanis

³ KÁROLYI Géza: Az egyszemélyes társaságokról. *Jogtudományi Közöny*, 1999/9. 397–402.; KÁROLYI Géza: Az egyszemélyes társaság tagjának és vezető tisztségviselőjének felelősségéről. *Gazdaság és Jog*, 1999/3. 8–12.; KISFALUDI András: Az egyszemélyes társaság. *Cégvezetés*, 1997/8. 37–44.; TÖRÖK GÁBOR: Az egyszemélyes részvénytársaság saját részvényeinek jogi státuszáról. *Gazdaság és Jog*, 1997/12. 9–11.; FEKETE Mihály: Átalakulás: nonprofit jelleg, egyszemélyes kft.-k, differenciált foglalkoztatás. *Börtönügyi Szemle*, 1993/3. 1–10.; SZLADITS Károly: Az egyszemélyes részvénytársaság – Reflexiók Kausser Lipót cikkéhez. *Jogtudományi Közöny*, 1947/1–2. 11–13.; LÉVY Béla: Hozzászólás az egyszemélyes részvénytársaság kérdéséhez. *Jogtudományi Közöny*, 1947/6. 81–83.

⁴ KISFALUDI András: *Társasági jog*. Budapest, CompLex, 2007. 26.

az alábbiak szerint *kivétel nélkül gazdaságiak*, így azok csak akkor értelmezhetőek, ha a tagsági jogviszonyra, jogállásra *immateriális vagyontárgy*ként, nem pedig *személyek közötti viszony*ként tekintünk. Még a *személyegyesítő* (közkereseti és betéti) gazdasági társaságok esetén is túlzottan erős a társasági részesedés és a tagsági jogviszony vonatkozásában a *személyiségi jogi elem* a részesedés társaság általi megszerzésének értelmezhetőségéhez. Ugyanakkor a *tőkeegyesítő* (azaz a korlátolt felelősségű és a részvény-) társaságok esetében ez az igény felmerülni látszik.

A Ptk 3:174–175. §§-aira vonatkozóan Kisfaludi⁵ jelzi, hogy a Ptk. *nem változtatott* lényegében a saját üzletrész *megszerzésére*, és az az alapján gyakorolható *jogokra* korábban vonatkozó szabályokon. Utal rá, hogy a *jogalkotói szándék* egy ilyen tranzakció során a *hitelezők és a tagság*, ezen belül is elsősorban a *kisebbség érdekeinek védelme*, és annak *biztosítása*, hogy a saját üzletrész megszerzése *ne veszélyeztesse a társaság működőképességét*. E körben fontos rendelkezésnek tartja a saját üzletrész mértékének törzstőke *ötven százalékára* való korlátozását előíró szabályt, amely így kizárja, hogy a társaság saját maga *többségi tulajdonosává* váljon, még abban az esetben is, ha egyébként a megszerzett üzletrészek tagsági jogok gyakorlására nem jogosítják a társaságot.

Kisfaludi⁶ a saját részvény (Ptk. 3:222–226. §§) vonatkozásában utal arra, hogy a Ptk. azért vezet be ismét mennyiségi korlátozást, mert annak hiányában a saját részvény megszerzése olyan *belső szervezeti torzulásokat* eredményezhet, amelyek veszélyeztethetnék a társaság *működőképességét*. A huszonöt százalékos határról úgy látja, hogy az kellő mozgásteret biztosíthat a társaság számára, de azt is biztosítja, hogy a társaság mindenkor a tagok érdekében, azok döntéseinek megfelelően *működjön*.

A saját üzletrészre és a saját részvényre vonatkozó szabályozásból *megállapítható*, hogy a Ptk. azok *megszerzését* többletfeltételekhez kötötte, és jelentősen *korlátozta* a belőlük következő tagsági *jogokat*. E korlátozások *célja* a társaság torzulásoktól mentes *működésének*, egyáltalán *működőképességének* biztosítása, a társasági *hitelezők*, és a *tagok*, különösen a kisebbségben lévő tagok *védelme*.

Az üzleti életben⁷ a saját részvények, üzletrészek megszerzésének *céljai* között említhetőek (i) a *tőkeszerkezet optimalizálása*, amelynek keretében a jó *cash-flow*-val rendelkező cég visszavásárolja, majd bevonja részvényei, üzletrészei egy részét, így *növelve a saját tőke felhasználásának hatékonyságát*. Ebben az esetben a tranzakció az osztalékfizetés alternatívája. (ii) A cég *fizető eszközként* is felhasználhatja saját részvényeit, üzletrészeit. (iii) Ez egybeeshet pl. a társaság egy soron következő *akvizíció során a megvásárolt cég tulajdonosainak* az ügylet és a cég további sikerében való *érdeklődésével*, vagy (iv) egybe eshet akár a *menedzsment ösztönzésével*. (v) Előfordulhat továbbá, hogy a jó tőkeszerkezettel rendelkező társaság azért ve-

⁵ KISFALUDI András: Harmadik Könyv. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 158.

⁶ KISFALUDI (2013) i. m. 173.

⁷ Ld. pl.: Befektetői iskola – Mire jó a saját részvény? *Figyelő*, 2005/1. 65., vagy http://fn.hir24.hu/gazdasag/2005/01/05/mire_jo_sajat_reszveny/ (letöltés napja: 2014. október 9.).

szi meg saját üzletrészeit, részvényeit, mert azok *alacsony ára miatt az üzletileg kedvező*, különösen a saját részvény, vagy üzletrész osztalékfizetés során való figyelmen kívül hagyása miatt, vagy (vi) a saját részvény tartósan alacsony ára miatti *reputációs (goodwill) kockázat csökkentése* érdekében, vagy *egyéb okból stabilizálni kívánja részvényei árfolyamát*. A Ptk. (3:223. § (2) bek.) maga is utal (vii) a saját részvény megszerzésének *vállalatfelvásárlás megakadályozási* célzatára.

1.2. Alapítványi párhuzamok (egyedüli létesítés lehetősége mellett, alapító általi ügyvezetés korlátozottsága)

A Ptk. nem határozza meg az alapítvány alapítóinak legkisebb számát, így azt *akár egyetlen alapító* is létrehozhatja. A magyar alapítványi jog (Ptk. 3:397. § (4)–(5) bek.) azonban *korlátozza az alapító és közeli hozzátartozói kuratóriumbeli tagságát*, annak kizárásával, hogy azok *többségben* legyenek. E korlátozás *egyszemélyes* ügyvezetőként eljáró kurátor esetén pedig teljes *kizárásukat* jelenti. Azaz, az alapítvány esetén az alapító és az ügyvezető szerv személyi átfedése csak részleges lehet, teljes átfedés kizárt.

1.3. Részösszegzés

Mivel a bizalmi vagyonkezelés által szolgálható *célok* köréből nincs kizárva a jogi személy típusok létesítésével szolgálható célok szolgálata, ennek *hozzáadott értéke* lehet a bizalmi vagyonkezelés igénybevételének mérlegelése során.

2. Trust párhuzamok

Lupoi⁸ gyakori esetként utal a vagyonkezelő és a vagyonrendelő *azonosságára* a nem jognyilatkozattal létrejövő, (ún. *implied*) *trustok* esetében. Jelen dolgozat témája szempontjából azonban az érdemel figyelmet, hogy a kifejezett jognyilatkozatok körében Lupoi idézi Langbeint is, aki szerint a vagyonrendelő önmagának vagyonkezelővé nevezése *nem tartozik a trust modern történetéhez*, nem nevezhető új trendnek.

Itt említendő az ún. *sham trust* esete, amely lényegében a *trust* létrehozásának *színellett* jellegére utal, amelynek *esetei* között fellelhetők a *trust főszemélyei közötti átfedések* is. Így pl. ha a vagyonrendelő marad a tényleges kedvezményezett. Megjegyzendő azonban, hogy a magyar jog – a külföldi jogokkal ellentétben – ezen új jogintézmény vonatkozásában korábbi, *korlátozó hagyományokkal nem rendelkezik*, a jogintézmény bevezetésénél pedig a Ptk. *lehetővé tette*, hogy a vagyonrendelő akár kizárólagos kedvezményezett lehessen, ahogy azt is, hogy kizárólagos vagyonkezelő, bár ilyenkor köteles még legalább egy másik kedvezményezett nevezésére is. Mindezért *önmagában e jogi tények alapján* a bizalmi vagyonkezelés *nem lesz színellettnek* tekinthető.

⁸ Maurizio LUPOI: *Trusts: A comparative study*. (ford.: Simon Dix) Cambridge University Press, 2000. 99. skk.

A *Restatement (Third) of Trusts* 10. cikke szerint a *trustot* a tulajdonos azon jognyilatkozattal is létrehozhatja, hogy azt *más érdekében tartja* tulajdonában. Sándor⁹ utal arra, hogy a *Uniform Trust Code* (a továbbiakban: UTC¹⁰) (szabályai nem írják át a *trustokra* vonatkozó meglévő szabályokat, de nem is csak a bírói jogot másolják le. A UTC (401. cikk (2) bek.) kifejezetten megengedi a vagyonrendelő vagyonkezelőnek való önkijelölését (*self-declaration*) azon nyilatkozatban, mely szerint a tulajdonos a meghatározható vagyontárgyat *vagyonkezelőként tartja* a vagyonában. E dolgozat témája szempontjából jelentős *különbségként* azonosítható azonban, hogy *immár hiányzik* az a feltétel, hogy a vagyonrendelő-kezelő a vagyont *más érdekében kezelné*. Az indokolás¹¹ ezzel párhuzamosan utal arra, hogy az egyesülési tan (*doctrine of merger*) alapján – bár a bírói gyakorlat nem egységes – *nem tilos*, hogy a vagyonrendelő, -kezelő és a kedvezményezett jogállása *átfedésben* legyen és adott időben a *trust* vagyon kizárólag egy személy érdekét szolgálja azzal, hogy a *teljes átfedés tilos*. Azaz legalább egy másik, akár a vagyonrendelő-kezelő-főkedvezményezett halála esetén jogosulttá váló további kedvezményezettet is jelölni kell.¹²

A Közös Hivatkozási Kerettervezet Trust Jogi Könyve (a továbbiakban: DCFR,¹³ X. – 1:203. cikk (a) pontja, és X. – 2:103. cikke) is megengedi, hogy a vagyonkezelő és a vagyonrendelő személye utóbbi *kifejezett jognyilatkozata* alapján megegyezzen. Ennek feltétele, hogy az átruházás nélküli *trust* létrehozásakor a létrehozás egyéb feltételei teljesültek. A DCFR javasolná továbbá akkor is a személyi egyezést, ha (i) a jognyilatkozat *végrendeletben* hangzik el és nem rendelkezik vagyonkezelőről, vagy (ii) a vagyonrendelő mindent megtesz a szándékolt vagyonkezelő részére való *átruházás* érdekében, azonban az nem fogadja el vagy nem fogadhatja el a kezelt vagyont, és a vagyonyilatkozat erre az esetre eltérő rendelkezést nem tartalmaz.¹⁴

English utal rá, hogy az amerikai jogban a visszavonható önkijelölést tartalmazó (*revocable, self-declared*) *trustok* általánosan elfogadottá váltak a gyakorlatban.¹⁵

Az Európai Trust Jog Elvei (a továbbiakban: PETL)¹⁶ (II. cikk, 14.) is elismerni javasolja a vagyonrendelő egyes vagyontárgyai vonatkozásában vagyonkezelőnek való (ön)kinevezését.

⁹ SÁNDOR i. m. 235. Az Egyesült Államokbeli trust jog forrásainak bemutatásáért ld. SÁNDOR i. m. 231. skk.

¹⁰ Ld.: A National Conference of Commissioners on Uniform State Laws: *Uniform Trust Code* St. Augustin, Florida 2000. (utolsó módosítás 2010.).

¹¹ Ld. UTC 58.

¹² Ld. UTC 60–61.

¹³ Ld. Christian VON BAR – Eric CLIVE – et al. (szerk.): *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law Draft Common Frame of Reference*. München, Sellier European Law Publishers GmbH, 2009. Outline Edition (DCFR).

¹⁴ Ld. DCFR 505.

¹⁵ David ENGLISH: Information Exchange and the Offshore Financial Centres In: David J. HAYTON (szerk.): *Extending the Boundaries of Trust and Similar Ring-fenced Funds*. The Hague, Kluwer Law International. 2002. 326.

¹⁶ D. J. HAYTON – S. C. J. J. KORTMANN – H. L. E. VERHAGEN: *Principles of European Trust Law*. The Hague, Kluwer Law International, 1999.

A québec-i Ptk. (1275. cikk) megengedi, hogy az alapító vagy a kedvezményezett legyen a vagyonkezelő, azonban csak azzal a feltétellel, hogy két vagyonkezelő látja el a teendőket és a másik vagyonkezelő sem alapítónak sem kedvezményezettnek nem minősül.

3. Egyoldalú jognyilatkozat

A Ptk. (6:2. §) – a jogirodalomban¹⁷ uralkodó álláspontnak megfelelően – a *kötelelem-keletkeztető* tények közé sorolja az egyoldalú jognyilatkozatot is azzal, hogy abból kizárólag *jogszabályban meghatározott esetekben*¹⁸ keletkezik kötelelem (Ptk. 6:2. § (2) bek.), amely kötelmekre pedig a kötelmek közös és a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni, azzal a jelentős *különbséggel*, hogy az egyoldalú jognyilatkozatok vonatkozásában tehát nem a típuszabadság, hanem ellenkezőleg, a *numerus clausus elv* érvényesül.

Emiatt volt *szükséges*, hogy a Ptk. (6:329. §) *kifejezetten lehetővé* tegye, hogy a bizalmi vagyonkezelési kötelmi jogviszonyt élők között és halál esetére is – bár utóbbi eltérő feltételekkel – egyoldalú jognyilatkozattal is *létre lehessen hozni*. Valamint, hogy az ilyen jogviszonyokra a bizalmi vagyonkezelési *szerződés szabályait* kell *megfelelően* alkalmazni. Ami az eltérő feltételeket illeti, érdemes megjegyezni, hogy a Ptk. a *halál esetére* végrendelettel alapított vagyonkezelési jogviszony *létrejövételi feltételéül* szabta, hogy a vagyonkezelővé való kijelölést a vagyonkezelő a végrendeletben meghatározott tartalommal *elfogadja* (Ptk. 6:329. § (2) bek.). Azaz, ezen ügylet a szerződéshez hasonlóan *konszenzussal* jön létre, illetve, ha az elfogadás az örökhagyó életében történik meg, az ténylegesen szerződéses jogviszonyt hoz létre, más kérdés, hogy az örökhagyó haláláig az nem hatályosul.¹⁹ A vagyonrendelő és vagyonkezelő személyének egyezése esetén az e személy által tett egyoldalú jognyilatkozat bizonyos *tartalmi* (visszavonhatatlanság) és *formai* (közjegyző előtti nyilatkozat tétel) *többfeltétel* betartása mellett *létrejön* (Ptk. 6:329. § (2) bek.). Erre tekintettel mondhatjuk, hogy csak utóbbi esetben jön létre a jogviszony kizárólag egyetlen, egyoldalú jognyilatkozatból.

¹⁷ BALÁSHÁZY Mária: Az egyoldalú szerződések. *Egyetemi Szemle*, 1989/1. 121–135.; SCHUSTER Rudolf: Az egyoldalú kötelező ígéret a Mtj.-ban. *Jogtudományi Közöny*, 1928/12. 111–113.; BECK Salamon – KELEMEN Frigyes Ottó: Almási Antal: Az egyoldalú ügylet. *Jogtudományi Közöny*, (1866–1934), 1915/9. 111–113.; ALMÁSI Antal: Az egyoldalú ügylet. *Jogállam: Jog- és Államtudományi Szemle*, 1915/7–8. 553–565., 3–4. sz. 270–273., 1914/9–10. 725–740., 5. sz. 388–404., 3. sz. 211–221., 1. sz. 74–77., 1913/ 10. 786–790., 8. sz. 635–644., 7. sz. 569–579., 6. sz. 483–486., 5. sz. 396–409., 4. sz. 318–331., 3. sz. 249–254., 2. sz. 168–173.,

¹⁸ Pl. díjkitűzés, kötelezettségvállalás közérdekű célra.

¹⁹ Erről részletesebben ld. MICZÁN Péter: Az örökhagyó, mint vagyonrendelő. *Gazdaság és Jog*, 2014/9. 15–21.

4. A közokiratba foglalás jelentősége

A jogalkotói cél nyilvánvalóan annak *közhiteles okirattal való igazolhatóságának megteremtése*, hogy az ügylet mikor, hol, mely személy, annak mely vagyontárgyai vonatkozásában és milyen egyéb feltételekkel jött létre, lépett hatályba, módosult, szűnt meg.

Mivel a Ptk. (6:94. § (2) bek.) nem engedi a kötelmi jogviszony *kötelező alakítás*g mellőzésével történt *érvényes létrehozását, módosítását, megszüntetését vagy felbontását*, hiába jött létre az annak megfelelő tényleges állapot a jogalany akaratából, ha jogszabály közokiratba foglalást ír elő. Így az is biztosított, hogy a jogviszony életrészeit meg kell történni, vagy meg nem történni ne lehessen minden további feltétel nélkül szólni. Ennek előírása a jogalkotó részéről a *nagyobb visszaélési kockázatra válaszul biztosított többletgaranciának minősíthető*.

5. A jognyilatkozat visszavonhatatlansága

A Ptk. (6:329. § (1) bek.) tehát előírja, hogy ha a vagyonrendelő és a vagyonkezelő személye megegyezik, a bizalmi vagyonkezelés a vagyonrendelő közokiratba foglalt *visszavonhatatlan* egyoldalú nyilatkozatával jön létre.

Megjegyzendő, hogy különleges szabályok hiányában a vagyonrendelő bizalmi vagyonkezelési jogviszony létrehozására irányuló jognyilatkozatának *visszavonására az általános szerződési jogi szabályok* irányadóak, ha egyáltalán a jognyilatkozat visszavonása egyoldalú jognyilatkozattal létrejövő jogviszony esetében *értelmezhető*.

Az általános szerződési jogi szabályok szerint ugyanis a *hatályossá vált ajánlatot* tartalmazó jognyilatkozat *akkor vonható vissza, ha az ajánlat nem tartalmazza, hogy visszavonhatatlan, vagy elfogadására nem állapít meg maga határidőt* (6:65. § (4) bek.). A Ptk. (6:5. §) szerint a *jelenlevők között* tett jognyilatkozat – azaz, ha a jognyilatkozat tartalmáról a címzett annak megtételével egyidejűleg *tudomást szerez* – nyomban *hatályossá válik*. Míg a távollevők között tett jognyilatkozat a *címzetthez való megérkezéssel* válik hatályossá. Így – bár, aki szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozatot tesz, *nyilatkozatához kötve marad*, és kötöttségének *idejét meghatározhatja* – az ajánlati *kötöttség* ideje az ajánlat *hatályossá válásával veszi kezdetét* (Ptk. 6:64. §).

E szabályok címzett létét feltételező részei ésszerűen *nem alkalmazhatóak egyoldalú jogviszony esetén*, ott ugyanis *nincs kinek ajánlatot tenni*, a jognyilatkozat *címzetthez* érkezése értelmezhetetlen. Az egyoldalú jognyilatkozat ezért *eltérő kikötés hiányában, megtételével nyomban hatályossá válik*. Azaz, a jognyilatkozat *visszavonása kizárólag hatályossá válásáig* értelmezhető, azonban elképzelhető, hogy a jognyilatkozat *hatályának beállta* felüggesztő feltételtől, időhatározástól *függhjön*. Mind ezért e körben is *elképzelhető*, hogy a jognyilatkozat hatályának *beálltáig* azt *visszavonják*.

Emellett a visszavonás tilalma *nem értelmezhető kiterjesztően* akként, mint amelynek hatálya valamennyi *módosító* vagy *megszüntető* jognyilatkozatra kiterjed.²⁰ Így e tilalom *nem zárja ki*, vagy korlátozza, hogy a nyilatkozattevő a jogviszony érvényes létrejöttét és hatályosulását követően azt az általános és különös szabályok szerint megszüntesse vagy módosítsa. Ezen állítás alátámasztására szolgálhat azon rendszertani érv is, hogy az alapítvány vonatkozásában a jogalkotó szintén a jognyilatkozat korlátozott visszavonhatóságának kimondása (Ptk. 3:381. §) mellett, a többi alapítói megszüntetési esetet külön szabályozta és azokat általában kizárta (Ptk. 3:403. § (2) bek.), míg további kifejezett eseteket (átalakulással való megszűnésről döntés, Ptk. 3:402. §) korlátozott.

Kérdés, hogy *milyen célt szolgál* akkor a jogviszonyt létrehozó jognyilatkozat visszavonhatatlanságának kimondása. Meglátásom szerint pusztán azt kívánja *megakadályozni*, hogy a vagyonrendelő a jogviszonyt visszamenőleges hatállyal, visszavonással *hatályától megfossza, annak létre nem jöttét szinlelje*. E rendelkezés a *vagyonrendelő hitelezői* számára különösebb védelmet nem látszik biztosítani, inkább a *kezelt vagyon hitelezőit védi* attól, hogy a jogviszony felbontása által a kezelt vagyon, mint *elsődleges fedezet* elérhetetlenné váljon a számukra, vagy legalábbis a vagyonrendelő más hitelezőivel *egy sorban kelljen azon osztozniuk*; miközben a Ptk. (6:323. § (1) bek.) alapján alapesetben elsődlegesen azzal számoltak követeléseik fedezetéül.

Megjegyzendő, hogy a közokiratba foglalási kötelezettséggel ellentétben – amely tehát a létrehozó jognyilatkozat mellett, a módosító és megszüntető jognyilatkozatok vonatkozásában is érvényességi feltétel az általános alaki érvényességi feltételekre vonatkozó szabályok szerint – a visszavonási *tilalom nem terheli* – külön jogalkotói kiterjesztés hiányában – a *módosító és megszüntető jognyilatkozatokat*, amelyek visszavonására így azok be nem állt hatályának beálltáig elvileg sor kerülhet.

Megemlítendő, hogy a DCFR IV. Könyv D. része szabályozza a megbízási szerződés körében a *visszavonhatatlan (irrevocable)* jognyilatkozatok közül a meghatalmazást. A IV. D. – 1:104. cikke általános elvként rögzíti, hogy a meghatalmazás általában visszavonható. A megbízási felmondása is megszünteti azt. A IV. D. – 1:105. cikk a visszavonhatatlan meghatalmazást, mint *kivételes* esetet szabályozza, amelynek kizárólag akkor van helye, ha arra a *meghatalmazott törvényes érdekének védelmében* van szükség, amely azonban nem lehet díjfizetési érdek, vagy a felek másik jogviszonyából adódó közös érdek. A meghatalmazást ennek ellenére *vissza lehet vonni*, ha a *meghatalmazott törvényes érdekeinek védelmében* került kiadásra, és a *szereződéses viszony*, amelyből a törvényes érdek származik, *megszűnt* a meghatalmazott szerződésszegése miatt, vagy a meghatalmazott a megbízási szerződést alapvetően megszegte, vagy egyéb rendkívüli és komoly oka van a meghatalmazásnak a szerződés megszüntetésére. A meghatalmazást akkor is *fel lehet mondani*, ha a felek *közös érdekei védelmében* került kiadásra, illetve ha az érdekeltek megállapodtak abban, továbbá ha a közös érdekeket hordozó jogviszony megszűnik, vagy a meghatalmazott a megbízási szerződést alapvetően megszegi, vagy egyéb rendkívüli és

²⁰ B. SZABÓ Gábor – ILLÉS István – KOLOZS Borbála – MENYHEI Ákos – SÁNDOR István: *A bizalmi vagyonkezelés*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 92.

komoly oka van a meghatalmazónak a szerződés megszüntetésére. Ez az eset azonban azért nem jelent különösebben erős fogódzót az önkijelöléssel létrejövő bizalmi vagyonkezelés megértéséhez, mert a meghatalmazást tartalmazó jognyilatkozatnak van a nyilatkozattevőtől eltérő címzettje, akik közötti egyes érdekelletét jelentő esetekben a meghatalmazott érdekei védelmében tartja a DCFR kizárhatónak a meghatalmazás visszavonását.

Megjegyzendő, hogy a Ptk. kifejezetten nem szabályozza általában a visszavonhatatlan jognyilatkozatokat. A jognyilatkozat visszavonásának szabályaiból *a contrario* arra lehet következtetni, hogy a *visszavonási jog* gyakorlati feltételeinek *hiányában* a visszavonás *nem vált ki joghatást*.

6. Önszerződés, egyoldalú, extern jognyilatkozatok, a vagyonkezelő kezelt vagyon hitelezővé válása kizártságának és a vagyonkezelő jogképessége megosztásának kérdésessége

Az *önszerződés* kifejezést hagyományosan azon *képviselertet* magában foglaló esetek leírására használjuk, amikor a képviselő e minőségében más javára és nevében, önmagával köt szerződést. Tág értelemben ide volna sorolható a közvetett képviselheti eset is, amelyet a Ptk. (6:285. §) a *bizományos* esetén *belépésnek*, a *szállítmányozó* esetén pedig *önszerződésnek* (6:304. §) hív.

Így pl. az *egyszemélyes társaság* alapító okirattal való létrehozása és az egyetlen tag *vezető tisztségviselővé* való kinevezése esetén bár *fizikailag ugyanaz a személy a jognyilatkozat tevője és címzettje, jogilag a vezető tisztségviselő a létrejövő, önálló jogi személy társaság képviselétében* lép fel.

A *bizalmi vagyonkezelés* esetében a *kezelt vagyon nem kap önálló jogi személyiséget*, bár a vagyonkezelő saját vagyonát terhelő kockázatoktól mentes, *külön vagyonába* kerül, és a vagyonkezelő *jogosult lesz kizárólag ezen vagyon terhére és kockázatára eljárni bizalmi vagyonkezelői minőségében*. E vagyonkezelői minőség tehát *lényegében a kezelt vagyon képviselete*, de mivel csak jogalanynak lehet képviselője, és a kezelt vagyon nem az, így a kizárólag annak terhére való eljárás lehetősége a vagyonkezelő *jogképességének relatív megosztására* utal. Ez azt jelenti tehát, hogy a vagyonkezelő *szerezhet olyan vagyoni jogot és terhelheti olyan vagyoni kötelezettséget*, amelynek teljesítéséért kizárólag meghatározott vagyonával felel a Ptk. 6:323. §-ában foglalt feltételek teljesülése esetén.²¹

Erre tekintettel volna kérdésként felvethető, hogy akár jogilag is *szerződésesként* – és ne egyoldalú jognyilatkozatként – lehet-e felfogható az egyetlen személy *eltérő jogi minőségében tett jognyilatkozataival* létrehozott jogviszony. Meglátásom szerint e kérdésre *nemleges* válasz adható jelenleg, mivel a Ptk. (6:63. § (1) bek.) a szerződés létrejöttének *feltételéül* szabja *legalább két fél* akaratának kölcsönös és egybehangzó kifejezését. Azonban itt a fél kifejezés – cselekvőképességgel nem feltétlenül bíró – jogalanyra utal és – ha a fentiek helyességét el is fogadjuk – a *jogalanyiság megtöbbszörösítésére* utal.

²¹ Erről bővebben ld.: MICZÁN Péter: A bizalmi vagyonkezelés alapján kezelt vagyon részleges önállóságáról. *Európai Jog*, 2014/4. 16–24.

szőrözését nem jelenti annak pusztán relatív megosztottsága. E következtetés helyesége esetén pedig az a megállapítás tehető, hogy a bizalmi vagyonkezelő ezen minőségében, és más kezelt vagyonok kezelőjeként vagy személyes minőségében, amikor is egy adott kezelt vagyon hitelezőjének vagy adósának minősülne, *önmagával nem köthet szerződést.* Ugyanakkor az egyoldalú jognyilatkozatok *csak jogszabályban meghatározott típusú kötelmeket hozhatnak létre*, és a Ptk-ban nevesített szerződéseknek szinte nincsen egyoldalú jognyilatkozattal létrehozható alakzata.

A vagyonkezelői minőséget is betöltő jogszerű jogalany nem bizalmi vagyonkezelési jogviszonyból fakadó, ezért *extern*, ugyanazon személy vagyona és kezelt (al)vagyonai közötti mozgást célzó *jognyilatkozatok* tételére ezért érvényesen nem jogosult.

Azaz, e körben *nem* a vagyonkezelő kedvezményezett felé, illetve másodlagosan a vagyonrendelő felé fennálló *érdekszolgálati* kötelezettsége zárja ki a vagyonkezelő személyes és egyes kezelt vagyonai közötti mozgást eredményező, *önmagával való ügyletek kötését*, hanem ezen alapvető polgári jogi *dogmatikai akadály*.

Megemlítendő ugyanakkor az a külföldi *trust* jogi gyakorlat, amely *self-dealing* műszo alatt kezeli a vagyonkezelő személyes, kezelt vagyona és más kezelt vagyona közötti vagyonmozgást eredményező jognyilatkozatait. Sem a DCFR, sem a UTC nem nevezi ezen kötelelem-keletkeztető jognyilatkozatokat szerződésnek. Mindkettő a bizalmi személy *érdekszolgálati* kötelezettségével összefüggésben látszik kezelni a kérdést. A DCFR (X. – 6:108.) pl. kivételt nem ismerő tilalmat fogalmaz meg (*obligation not to acquire trust assets or trust creditors' rights*) a kezelt vagyontárgy vagy kezelt vagyon hitelezői követelésének megszerzésére, használatára vonatkozóan. A DCFR e tilalom megsértése esetén *önálló megtámadási jogot* biztosít a vagyonrendelő és a kedvezményezettek számára a megkötött ügylet vonatkozásában. A UTC (802. cikk (b) pont) is az ügyletek *megtámadhatóvá* minősítésével reagál, azonban kifejezetten elismer számos *kivételt* is, amely esetekben biztosan vagy vélelmezhetően nem merül fel a kedvezményezett érdekének sérelme.

Megjegyzendő, hogy a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény (a továbbiakban: Bvktv., 43. §) is használja a vagyonkezelő fenti ügyleteire az önszerződés – és a kettős megbízás teljesítésének – kifejezéseit, és azokat kifejezetten *megtiltja a lakossági ügyfelek* vonatkozásában. A tilalom alól pedig az ügyfél által kifejezett, előzetes, meghatározott jognyilatkozatra vonatkozóan adott felhatalmazás esetét nevesíti egyetlen kivételként. Mivel a Bvktv. e jogszabályi *tilalom megsértéséhez nem fűzi a megtámadhatóságot*, vagy más jogkövetkezményt, a Ptk. (6:95. §) alapján az ilyen ügylet *semmis* lesz.

7. Az elkülönítési kötelezettséggel való összeegyeztethetőség

Talán itt említhető meg továbbá a vagyonkezelő kezelt vagyon saját és általa kezelt más vagyonoktól való *elkülönítési kötelezettsége* is. Miközben vonzónak tűnik elméletileg az elkülönítési kötelezettség fennállásával is magyarázni a vagyonkezelő önszerződési tilalmát, meglátásom szerint az elkülönített nyilvántartási kötelezettséget önmagában nem sértené, ha egyéb, jogi és vagyonkezelési szerződésből fakadó akadály hiányában a vagyonkezelő a kezelt és saját vagyona közötti mozgásokat hajtana végre, azonban az azok alapján beállt változásokat megfelelően átvezetné a nyil-

vántartásában.

8. A saját vagyონrendelői jogállás kezelt vagyónba kerülésének lehetőségéről

A *vagyontárgyak* kezelt vagyónba kerülésének egyetlen Ptk. (6:310. § (1) bek.) szerinti *általános kritériuma*, hogy azok *forgalomképessége* ne legyen korlátozott vagy kizárt a kezelt vagyónba utalás tekintetében.

8.1. A vagyónrendelői (jogok és kötelezettségek teljességének: jogállásának) átruházása

Előjáróban hangsúlyozandó, hogy mivel a kedvezményezett nem szerződő fél, így a szerződési jogállás (-hányad) átruházásával kapcsolatos kérdések a vagyónrendelő vonatkozásában vehetőek fel.

A Ptk. (6:208. §) szerint a szerződésátruházás *joghatása*, hogy a szerződésből *kilépő*, a *maradó* és a *belépő* fél megállapodása alapján a *kilépő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összessége a belépő félre száll át*. A belépő felet megilletik mindazon jogok, és terhelik mindazon kötelezettségek, amelyek a kilépő felet a maradó féllel szemben a szerződés alapján megillették és terhelték. A *belépő fél nem jogosult beszámítani* a kilépő félnek a maradó féllel szemben fennálló egyéb követelését. A *maradó fél nem jogosult beszámítani* a kilépő féllel szemben fennálló egyéb követelését. A szerződésátruházással a szerződés *biztosítékai megszűnnek*. A zálogkötelezett hozzájárulása esetén az új zálogjog az eredeti zálogjog ranghelyén jön létre. Ha a maradó fél a szerződésátruházáshoz szükséges *jognyilatkozatát előzetesen megteszi* – ekkor fenntarthatja a jogot annak visszavonására –, a szerződésátruházás a maradó fél *értesítésével válik hatályossá* (Ptk. 6:209. §). Ha valakinek egy szerződésből származó valamennyi joga és kötelezettsége (jogállása) jogszabály rendelkezése alapján száll át másra, a szerződésátruházás szabályait kell megfelelően alkalmazni (Ptk. 6:211. §).

A Ptk. – a vagyónkezelő jogállásával ellentétben (Ptk. 6:328. § (5) bek.) – a vagyónrendelő jogállás kifejezett átszállásáról nem rendelkezik. Mivel azonban kötelmi jogviszonyról van szó, vélhetően a fenti *általános szabályok* annak vonatkozásában megfelelően alkalmazandóak.

8.2. A vagyónrendelői jogállás részleges átszállása (jogálláshányad megszerzése, csatlakozás)

A Ptk. kifejezetten utal arra, hogy *több* vagyónrendelő is lehet a vagyónkezelési jogviszonyban (Ptk. 6:328. § (4) bek.). Nincs akadálya annak, hogy a bizalmi vagyónkezelés *létrejöttékor* vagy annak *fennállása során* alakuljon ki a vagyónrendelői oldalon *alanytöbbség*. A bizalmi vagyónkezelés fennállása során pedig akképpen is kialakulhat vagyónrendelői alanytöbbség, hogy a vagyónrendelő jogállását megosztja, vagyis kizárólag annak egy meghatározott hányadát ruházza át a belépő vagyónrendelőre, anélkül tehát, hogy maga kilépne a jogviszonyból. A Ptk. (3:383. §) az alapítvány alapítója mellé való *ex post* belépést *csatlakozásnak* nevezi.

E körben előkérdés, hogy a vagyonrendelői jogállás, mint immateriális vagyontárgy *oszthatósága értelmezhető-e* egyáltalán, s, ha igen, *oszthatónak minősül-e*. Figyelemmel arra, hogy a Ptk. szerződésátruházásra vonatkozó rendelkezései (6:210. §) maguk mondják ki, hogy a jogállás átruházás vonatkozásában mögöttesen az *engedményezésre és a tartozásátvállalásra* vonatkozó szabályok alkalmazandóak. Így a követelések és a tartozások *közös eredőjére a szolgáltatásra*, illetve különösen annak *oszthatóságára* vonatkozó rendelkezések a szerződési jogállás vonatkozásában is alkalmazandónak tűnnek. Ezek (Ptk. 6:28. § (2) bek.) alapján akkor *osztható* a szolgáltatás, ha *önállóan használható részekre bontható*, kivéve, ha a megosztás a *jogosult lényeges jogi érdekét (fizikai oszthatatlanság)*, vagy a felek *megállapodását (jogi oszthatatlanság)* sértené.²² A vagyonrendelői jogállás „fizikai” oszthatóságát támasztja alá az a körülmény is, hogy maga a Ptk. is számol azzal a lehetőséggel, hogy alanytöbbség áll fenn a vagyonrendelői jogállás vonatkozásában.

8.3. A vagyonrendelői jogállás ‘értékpapírosíthatatlansága’

Bár az értékpapírokra vonatkozó szabályozásban *paradigmaváltásra* került sor,²³ így a Ptk. az *egyedi* értékpapírra minősítési rendszerről áttért az *általános* normatív alapon megtett értékpapírra minősítési rendszerre. Erre tekintettel a kibocsátó döntheti el jogszabályi kizáró rendelkezés hiányában, hogy az adott okiratba foglalt, számítógépes jellel közvetített jognyilatkozatát értékpapírra minősíti-e vagy sem.

Így felvethető, hogy értékpapírosítható-e a vagyonrendelő szerződési pozíciója. A válasz vélhetően nemleges, mivel a Ptk. alapján értékpapírba érvényesen *kizárólag* jogot illetve követelést lehet foglalni (Ptk. 6:565. §), ezért az *értékpapír nem képes a jogálláshoz tapadó kötelezettségek mobilizálására*.

8.4. Adott bizalmi vagyonkezelésbeli vagyonrendelői jogállás adott kezelt vagyonba utalásának lehetőségéről

A társasági párhuzamok között utaltam arra, hogy a jogalkotó a tőkeegyesítő társaságok esetén saját magukban tagsági jogokat és (Ptk. 3:213. § (1) bek., üzletrész esetében, Ptk. 3:164. § (1) bek.) kötelezettségeket (is) megtestesítő vagyontárgy (üzletrész, részvény) *megszerzését* és a megszerzés mellett az ezek alapján *gyakorolható jogokat korlátozta*. A Ptk. a *bizalmi vagyonkezelés* esetén sem a saját vagyonrendelői jogállás *megszerzésére*, sem az az alapján gyakorolható *jogokra* vonatkozóan *nem artikulált* rendelkezést, így különösen *nem korlátozást*. A fentiekben részleteztettek szerint az *nincs kizárva*, hogy *ilyen*, de *más* bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódó vagyontárgyak kezelt vagyonba kerüljenek.

Igen lényeges továbbá, hogy a saját társasági részesedés (üzletrész, részvény) *megszerzésének céljai* közül a bizalmi vagyonkezelésbeli vagyonrendelői jogállás kezelt vagyonba kerülhetőségének vonatkozásában is *felmerülhet* (i) a kezelt vagyon

²² Ld. VÉKÁS Lajos: Hatodik könyv. Első rész. In: VÉKÁS (szerk., 2013) i. m. 527–528.

²³ KISFALUDI András: Hatodik könyv. Ötödik rész. In: VÉKÁS (szerk., 2013) i. m. 962.

tőkeszerkezetének optimalizálása, a felhasználási hatékonyságának növelése, (ii) a szerződő partnerek (kezelt vagyon hitelezői) egy közös ügylet sikerében való érdekeltté tétele, (iii) a vagyonkezelő *ösztönzése*, (iv) jelentősebb vagyonrendelői illetve kedvezményezett alanytöbbség esetén az alacsony vételár miatti *kedvező lehetőség kihasználása*, (v) nem kívánt személy bizalmi vagyonkezelési jogviszonyba *lépésének megakadályozása*. A gazdasági igény ésszerű feltételezésére tekintettel a *vizsgálat* e körben *sem tekinthető indokolatlannak*.

A bizalmi vagyonkezelési jogviszony, vagy a kezelt vagyon nem nyer jogi személyiséget, előbbtől a vagyonrendelői jogviszony mégis *részben független*, hiszen pl. a vagyonrendelő halála vagy megszűnése nem eredményezi a vagyonkezelési jogviszony megszűnését. Sőt szűk körben elméletileg a vagyonrendelői jogállás jogutódlás nélküli betöltetlensége sem eredményezné a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszűnését. Ez a *függetlenség* azonban meglátásom szerint *nem terjed ki arra*, hogy a *vagyonkezelő* ezen – és nem egyéb – minőségében a *kezelt vagyon javára megszerezhesse a vagyonrendelői jogállást*, külön jogszabályi felhatalmazó rendelkezés hiányában, mert akkor is a *kötelem jogosulti és kötelezett oldala egyesülne*, még akkor is, ha e jogviszonyban egy harmadik személy kedvezményezett is érintett, amely miatt ezen egyesülés nem volna teljes. Hangsúlyozandó, hogy e körben tehát a vagyonkezelő nem személyes vagyonába kerülne a vagyonrendelői jogállás –, amelyet így akképpen gyakorolna, ahogy azt megfelelőnek tartja –, hanem a bizalmilag, azaz érdekszolgálattal kötött kezelt vagyonába. A vagyonrendelői jogállást alkotó *jogok és kötelezettségek* összességének vagyonkezelőként elsődlegesen a *kedvezményezett javára való gyakorlása* és teljesítése vonatkozásában aggályosnak nevezhető, hogy pl. Sitkoff találó meglátása szerint a kedvezményezettek érdekeit az szolgálná a leginkább a kedvezményezettek szempontjából, ha a *trust* vagyont szabad rendelkezésükre bocsátva átadná nekik. Így, ha az alapvetően a kedvezményezett érdekeit korlátozó (annak korlátok közötti szolgálatát elrendelő) vagyonrendelői jogállást a vagyonkezelőnek a kedvezményezett érdekei szerint kellene gyakorolnia, az végső soron a *jogviszony felmondására való kötelezettség* fennállását is levezethetővé tenné. Szintén nehezen értelmezhető a másodlagos érdekszolgálatra jogosult többi vagyonrendelő vonatkozásában a vagyonkezelő vagyonrendelői jogállás érdekszolgálattal terhelt gyakorlásának a kérdése. Hangsúlyozandó, hogy a saját üzletrész, és részvény után tagsági, részvényesi jogok nem gyakorolhatóak.

A Ptk. 6:326. § (4) bekezdése szerint a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg azzal, hogy a *vagyonrendelő* a *vagyonkezelő jogutódljává* válik. *Fordított* esetre azonban nem mond ki rendelkezést, azaz hogy mi történik akkor, ha a *vagyonkezelő válik a vagyonrendelő jogutódljává*. És újra hangsúlyozandó, hogy a *vagyonkezelő* vagyonrendelői jogállásban való *jogutódlásának két esetét* kell megkülönböztetni: így azt, amikor a *vagyonkezelő saját személyes vagyona javára szerzi* meg a *vagyonrendelői jogállását*, és amikor az a *kezelt vagyona*ba kerül. Meglátásom szerint a *vagyonrendelői jogállás* saját személyes jogállásba kerülése lényegében a két jogállás *ex post* (részleges vagy teljes) egyesülését jelenti, és különösebb, az alább részletezettek szerinti, problémát nem vet fel. Amikor azonban a *vagyonkezelő* a *vagyonrendelői jogállást* a *kezelt vagyona javára* szerezne meg azzal kapcsolatban számos nyitott kérdés tehető fel.

Így például az, hogy milyen *jogpolitikai okai* lehetnek az ilyen ügylet *kizárásának, korlátozott engedésének*? E pontban fenn utaltam rá, hogy főleg a bizalmi vagyongazdálkodás vállalkozási felhasználása esetén a saját részvény megszerzésére okot adó megfontolások, indokok szintén felmerülhetnek.

Továbbá *kizárja-e az ilyen ügylet kötését bármely a Ptk. általánosabb szintjén elhelyezkedő szabály, esetleg a vagyongazdálkodó érdekszolgálati kötelezettsége*? Nem azonosítottam olyan általánosabb szabályt, amelyből egyértelműen arra lehetett volna következtetni, hogy a saját vagyongazdálkodói jogállás kezelt vagyon számára megszerzése kizárt, *jogellenes* volna. A vagyongazdálkodó érdekszolgálati kötelezettségének *alapvető célja*, hogy *megelőzze a vagyongazdálkodó szerződésszegését*, illetve az ahhoz vezető (kísértést jelentő) helyzetek kialakulását is. Ennek részkötelezettségei közé sorolhatóak e körben különösen az önszerződési tilalom, a kettős megbízás teljesítésének tilalma, a verseny tilalma, a kezelt vagyonba tartozó előny meg nem engedett megszerzésének tilalma, az érdekszolgálatra jogosultakkal szembeni pártatlan elbánás kötelezettsége. Meglátásom szerint a saját vagyongazdálkodói jogállás kezelt vagyon számára való megszerzése önmagában – többet tényállási elem nélkül – ezek egyikeként a megsértését sem vonja maga után.

Mégis a saját üzletrész vagy saját részvény vonatkozásában felállított megszerzési és joggyakorlási korlátok nélkül számos jogértelmezési kérdés merül fel a saját vagyongazdálkodói jogállással kapcsolatban.

Az utóbbiakra vonatkozó korlátozó szabályok sorrendjében haladva az alábbiak állapíthatók meg. A vagyongazdálkodó az *egyetlen* vagyongazdálkodó jogállását, vagy vagyongazdálkodói többség esetén a *valamennyi* vagyongazdálkodó jogállását azért nem szerezheti meg, mert így kiüresedne a vagyongazdálkodó jogállása. Ilyen esetekben *elviékben kizárható* valamennyi fenti *gazdasági cél* fennállása. E körben felmerülhet a *megszerezhető saját jogállás arányainak korlátozása* is, a saját üzletrészhez, és a saját részvényhez hasonlóan ötven vagy huszonöt százalékban. Már jelenleg is levezethető a vagyongazdálkodó érdekszolgálati kötelezettségéből, hogy a saját vagyongazdálkodói jogállás vagyongazdálkodó általi megszerzésének feltétele mind a kedvezményezett, mind a többi vagyongazdálkodó *előzetes hozzájárulása*. Jelenleg nem vezethető le arra vonatkozó korlátozás, hogy a *kezelt vagyon* számviteli törvény szerinti *milyen részéből* (pl. *jegyzett tőkén felüli részéből*) szerezhető meg ellenérték fejében a vagyongazdálkodó jogállás. Erre vonatkozóan a vagyongazdálkodó jóval kevésbé egzakt kereskedelmi ésszerűségnek megfelelő megővási kötelezettsége (Ptk. 6:317. § (2) bek.) tűnik alkalmazhatónak.

A jogok korlátozása körében külön rendelkezés hiányában is számos vagyongazdálkodó jogállásba tartozó jog (pl. ellenőrzés, titoktartás alóli felmentés) nem lesz értelmezhető. Ugyanakkor pl. a vagyongazdálkodó bizalmi vagyongazdálkodási jogviszony alakító (módosító, megszüntető) jogai gyakorolhatóak volnának, amely kifejezetten problematikus. Így az ügylet megengedhetősége esetén a vagyongazdálkodó jogállásból fakadó *jogok gyakorlásának tilalma* szükségesnek tűnik, ahogy a saját jogállás kezelt vagyonba tartozásának, mint ténybeli helyzetnek (pl. elidegenítéssel, a többi vagyongazdálkodóval való ingyenes átadással) a *megszüntetésére vonatkozó rövid határidő előírása* is.

9. Fogalmilag jogviszonynak nevezhető-e az egyszemélyes jogviszony?

Károlyi kérdésesnek tartja, hogy az egyszemélyes társaság társaság-e egyáltalán. E

gondolat mentén tűnik felvethetőnek, hogy jogviszony-e a vagyonrendelő és vagyonkezelő személyének egyezése esetén a bizalmi vagyonkezelési jogviszony. Jakab szerint²⁴ a jogviszony *két (vagy több) személy* viszonyát érintő, az egymás felé irányuló jogainak és kötelezettségeinek egy csoportba foglalása. E szerint – és logikailag is – ahhoz, hogy *viszonyról* beszélhessünk, egy jogalany mellett legalább még egynek kell azt keletkeztetnie. Ezt a dogmatikai szabályt ír(hat)ja felül a *pozitív jog gyakorlati szükség* szülte megoldása, amely mégis jogviszonynak nevez(het)i az egyoldalú jogviszonyt is. A Ptk. 6:329. § (1) bekezdése alapján létrejövő jogviszony azonban az esetleg csak potenciálisan jelen levő kedvezményezett személyének különbözőségére (Ptk. 6:311. § (4) bek.) tekintettel *elméletileg nem lesz tisztán egyoldalú* jogviszonynak nevezhető. Miközben a két szerződési pozíciót egyetlen személy tölti be. Meglátásom szerint, már e jogviszony is csak – inherensen és megfelelő(bb) fogalom hiányában – nevezhető jogviszonynak a bizalmi vagyonkezelő és a vagyonrendelő azonossága esetén.

Tehtetettel arra, hogy a Ptk. (6:311. § (4) bek.). nem ír elő a kedvezményezett vagyonkiadáshoz való joga vonatkozásában *minimális részesedést*, ez akár *névleges* is lehet, e korlátozás *szükségessége* megkérdőjelezhető. Ha pedig e korlátozást a jogintézménnyel való visszaélési kockázat vélt, várt növekedése indokolja, úgy e védelmi cél elérésére e korlátozás *arányossága* kérdőjelezhető meg, különösen a fent említett tóbblet, formai és tartalmi korlátozások létre tekintettel.

10. Egyoldalú kötelemből fakadóan lehet-e jogosult a jogalany elkülönülő vagyoni közötti mozgásokat eredményező *intern* jognyilatkozatok tételére?

Alapvető kérdés, hogy egyoldalú jognyilatkozat alapján létrejövő egyoldalú kötelmi jogviszonyban jogok és kötelezettségek illethetik-e a jogalanyt önmagával szemben, miközben általában pl. a kötelem megszűnését eredményezi, ha ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett, és a Ptk. nem tesz kivételt (Ptk. 6:3. § b) pont). Fenn említésre került, hogy egyoldalú jognyilatkozatból jogszabályban meghatározott esetekben keletkezik kötelem és ezekre a kötelmekre a kötelmek közös és a szerződés általános szabályait kell megfelelően alkalmazni (Ptk. 6:2. § (2) bek.). Miközben a kötelem kötelezettség a – dolog adására, tevékenységre, tevékenységtől való tartózkodásra vagy más magatartásra irányuló – szolgáltatás teljesítésére és jogosultság a szolgáltatás teljesítésének követelésére (Ptk. 6:1. § (1)-(2) bek.). E szabályokból meglátásom szerint levonható az a *következtetés*, hogy a Ptk. 6:329. § (1) bekezdése alapján az egyetlen személy vagyonkezelő és vagyonrendelő e jogállásai alapján relatíve – ezen ügylet által érintett körben – megosztott jogképességére tekintettel – jogszabályi *felhatalmazás alapján* – önmagában *lehet* egyes *szolgáltatások jogosultja és kötelezettje*, amely abban nyilvánulhat meg, hogy jogosult *saját vagyonán belül* *elkülönítve* *kezelt és személyes* vagyoni terhére vagyonmozgásokat eredményező jognyilatkozatok tételére.

²⁴ JAKAB András: A magyar jogrendszer alapelemei. *Jogelméleti Szemle*, 2003/1. 2.2. (<http://jesz.ajk.elte.hu>)

Azaz, a vagyongazdálkodásokra irányuló egyoldalú jognyilatkozatok kizárólag akkor tehetőek jogszerűen a Ptk. alapján, ha a vagyongazdálkodási jogviszonyban tehetőnek, vagy a vagyongazdálkodó vagy a vagyongazdálkodó jogai közül egyesek gyakorlásának, ilyen értelemben *intern* jognyilatkozatnak minősülnek. Amint azonban a vagyongazdálkodó vagy a vagyongazdálkodó e minőségétől eltérően, kezelt vagyongazdálkodóként, vagy *hitelezőjeként* akarna fellépni (*self-dealing*) arra már *nem terjedne ki* a Ptk. különleges, implicit *felhatalmazása*, és azon egyoldalú jognyilatkozatok nem tudnának a bizalmi vagyongazdálkodás során tett jognyilatkozatnak minősülni a kezelt vagyongazdálkodó hitelezői, illetve adósa felől, így azok érvénytelennek volnának tekinthetőek.

Mindez annyiban látszik különbözni egyéb, egyoldalú jognyilatkozatokkal létrehozott kötelezettségtől, hogy azoknak teljesítési létszakasza feltételezi a jogviszony legalább kétoldalúvá válását, míg az *egyoldalú bizalmi vagyongazdálkodási jogviszonyban erre nincs feltétlenül szükség, hiszen a kétoldalúvá válás* – az eltérő személyű kedvezményezett számos feltételtől függő várományossá váló kinevezési technikáira tekintettel – legalábbis *esetileg* nevezhető.

11. A személyi átfedés lehetővé tételének indokolása

A fenti dogmatikai nehézségre is tekintettel vehető fel a kérdés – akár a bizalmi vagyongazdálkodás bevezetése felett napirendre térők, netán támogatók által is –, hogy vajon miért került bevezetésre a jogintézmény ezen *csonka* formája is.

Menyhárd és Vékás²⁵ utalnak arra, hogy a joggal való *visszaélés esélyét valószínűleg csökkentené*, ha a tulajdonos nem lehetne bizalmi vagyongazdálkodó saját vagyona tekintetében, ezt a lehetőséget a Ptk. *gyakorlati okokból mégsem zárja ki*.

Kiss²⁶ rávilágít arra, hogy bár a konstrukció közhasznú célokat is szolgálhat, fennáll a kockázata, hogy *hitelezők kizárására* fogják felhasználni, ahol a szinte teljes konfúzió megvalósulásának esélye *e kockázatot még tovább növeli*.

A fenti szerzők külön említést nem igénylő *evidenciaként* kezelik azon *előnyöket, amelyek a vagyongazdálkodó számára az egyoldalú jogviszony létrehozás jogalkotó általi lehetővé tételével, azaz más személy vagyongazdálkodó megbízása és az azzal felmerülő tranzakciós költségek²⁷ elkerülésével elérhetőek*. E „gyakorlati ok” – jelentőségének elismerése ellenére – a jogviszony főszemélyei és a kezelt vagyongazdálkodó *hitelezőinek védelmi érdekével szemben háttérbe szorítandó*, és kizárólag olyan feltételek mellett érvényesíthető utóbbival *párhuzamosan*, amelyek e hitelezővédelmet is garantálják. A többletkorlátozások mellett jogalkotói engedély pedig arra enged következtetni, hogy a jogalkotó úgy látja, hogy utóbbiakkal a fenti érdekek szükséges mértékű többletvédelme megvalósult.

²⁵ MENYHÁRD–VÉKÁS i. m. 795.

²⁶ KISS Mária: Hatodik könyv. Harmadik rész XLIII. fejezet. In: WELLMANN György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata*. VI/VI. Budapest, HVG-Orac, 2013. 168.

²⁷ Molnár hivatkozik Ellickson csoportosítására, aki szerint a tranzakciós költségek (i) *találkozási*, (ii) *döntési*, (iii) *végrehajtási* és (iv) *tájékoztatói* költségekre oszthatóak. Ld. MOLNÁR Gábor Lajos: *Bevezetés az angol társasági jogba*. Budapest, BIP 2002. 19. skk.

12. A már létrejött, többalanyú jogviszony fennállása alatti változás miatti másfél személyessé²⁸ válás esetén fennmaradó jogviszonyra irányadó többletfeltételek

Sándor és szerzőtársai szerint²⁹ amennyiben a jogviszony fennállása alatt utóbb alakult át többszemélyesből, másfél személyessé, úgy a Ptk. 6:329. § (1) bekezdésében foglalt többletkötelezettségeket nem kell teljesíteni. A Ptk. 6:326. § (4) bekezdése csak azt mondja ki, hogy a bizalmi vagyonkezelés *nem szűnik meg* azzal, hogy a vagyonrendelő a vagyonkezelő jogutódjává válik. Való igaz, hogy a Ptk. nem mondott ki arra vonatkozóan kifejezetten további rendelkezést az *ex post* másfél oldalúvá alakult bizalmi vagyonkezeléssel kapcsolatos többletkövetelményekre, illetve az *ex ante* jogviszonyra irányadó többletkötelezettségek hatályát nem terjesztette ki azokra.

Ezzel szemben a jognyilatkozat *visszavonása* – hatályossá válását követően – egyébként *sem lehetséges* a Ptk. (6:5., 6:64–65. §§-ai) alapján, és szintén semmis (Ptk. 6:94. § (2) bek.) a szerződésnek a kötelező alaktság mellőzésével történt módosítása, megszüntetése vagy felbontása, még akkor is, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött. Mindezt felvethető, hogy a minősített formai előírások akkor is alkalmazandóak, ha a bizalmi vagyonkezelési jogviszony *ex post* alakult másfél oldalúvá. Ellenkező érvelés mentén pusztán a vagyonrendelő elsődlegesen más vagyonkezelő kijelölése mellett annak jogállása megszűnése esete rére másodlagos önkijelöléssel el lehetne kerülni az egyoldalú jogviszonyra irányadó többletfeltételek alkalmazási kötelezettségét, különösen a minősített formasági előírásokat.

13. A másfél személyes jogviszony tartalmi sajátosságai

13.1. A kedvezményezett, mint az egyetlen személy vagyonrendelő-kezelő szolgáltatásainak jogosultja

Jóllehet a kedvezményezett *nem szerződő fél* a bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban, mégis *feltételes főszemélynek* tekinthető. A feltétel pedig az, hogy a kedvezményezett a harmadik személy javára kötött szerződés rendelkezései (Ptk. 6:136. § (1) bek. a)-b) pontok) szerint *közvetlen követelési jogot szerezzen* a bizalmi vagyonkezelés alapján. Ez tehát akkor történik meg, ha a kedvezményezett közvetlen követelési jogát a felek kifejezetten *kikötötték*, vagy ez a szerződés céljából vagy az eset *körülményeiből egyértelműen következik*.

A kedvezményezett – vagyonrendelővel, de főleg a vagyonkezelővel szembeni – *jogait nem csökkenti* pusztán az a *körülmény*, hogy a vagyonrendelő és a vagyonkeze-

²⁸ A vagyonrendelő és -kezelő azonossága mellett létrejött jogviszony másfél személyessé minősítésének tehát az az indoka, hogy a Ptk. (6:311. § (4) bek.) alapján ilyenkor is kell egy eltérő személyű kedvezményezettet kijelölni.

²⁹ B. SZABÓ-ILLÉS-KOLOZS-MENYHEI-SÁNDOR i. m. 92.

lő személye megegyezik. Mivel azonban a vagyonrendelő e jogállásából fakadó jogai alapján pl. a még esedékessé nem vált juttatáshoz való jogát *megvonhatja*, a juttatás mértékét *csökkentheti*, a jogviszonyt megszüntetheti, e *gazdasági kényszerű tekintet* talán *erősebbnek nevezhető* a kedvezményezett vagyonkezelő feletti *ellenőrzési* és szerződészerű vagyonkezelés *kikényszerítési jogai tényleges* gyakorlására vonatkozó – a felbőszített vagyonrendelő általi kedvezményezett megváltoztatás, juttatás csökkentéséből fakadó – *ellenősztönző* hatás.

13.2. A kezelt vagyon hitelezője, mint az egyetlen személy vagyonrendelő-kezelő szolgáltatásának közvetett érintettje

Miközben a kezelt vagyon hitelezője *nem alanya* a bizalmi *vagyonkezelési jogviszonynak*, alapvetően *érdekelt* lehet a kezelt vagyon *megóvásában*, hiszen követelésének *fedezetéül* elsődlegesen a kezelt vagyon szolgál (Ptk. 6:323. § (1) bek.). Érdekelt lehet ezért abban, hogy a kezelt vagyon megóvását is szolgáló, a személyi átfedés miatt *megbillent*, belső *fékek és egyensúlyok rendszerét megerősítse* azzal, hogy a kezelt vagyon megfelelő kezelésére biztosítékot köt ki a vagyonkezelővel létrehozott szerződésében. Ilyen megfelelő *biztosíték* lehet éppen a vagyonkezelő szerződészerű vagyonkezelésének az *ellenőrzése* is, netán *kedvezményezetté nevezés, vagyonrendelői jogállás (hányad)* megszerzés kikötésének lehetősége is.

Analógiaként hivatkozható továbbá a jogi személy *létesítő okirata* tartalmi meghatározása szabadságának, a jogi személy *hitelezői érdekeinek* védelme miatti korlátozása. A Ptk. (3:4. § (3) bek. b) pontja) szerint a jogi személy tagjai, illetve alapítói nem térhetnek el a Ptk-ban foglaltaktól – többek között akkor –, ha az eltérés a *jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak jogait nyilvánvalóan sérti*.

13.2.1. A kezelt vagyon hitelezőjének a vagyonrendelővel szembeni másodlagos megítélési igénye

Ehhez képest *előkérdés*, hogy milyen jogai, igényei vannak a *kezelt vagyon hitelezőjének a vagyonrendelővel szemben* a Ptk. általános szabályai alapján. A kezelt vagyon hitelezője ugyanis *nem kerül közvetlen jogviszonyba* a vagyonrendelővel, még személyi egyezőség esetén is *utóbbi vagyonkezelői minőségében* fog kötelezettséget vállalni *elsődlegesen a kezelt vagyonra korlátozódó felelősséggel* (Ptk. 6:323. §). Mivel a Ptk. (6:328. § (3) bek.) alapján a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségek a kezelt vagyon részeként háramlanak a további vagy új vagyonkezelőre, ilyen hiányában a vagyonrendelőre, végső soron a vagyonrendelő felelhet a kezelt vagyon hitelezői felé. E körben további biztosítékként kerülhet kikötésre a vagyonrendelő személyes vagyonával a kezelt vagyonnal egy sorban való helytállási kötelezettsége, amely azokban az esetekben bírhat hozzáadott értékkel, amikor a vagyonkezelői minőségében ki tudná magát menteni a Ptk. 6:323. §-a alapján.

13.2.2. A kezelt vagyon hitelezőjének a vagyonkezelővel szembeni igényei

További kérdés, hogy milyen jogai vannak a kezelt vagyon hitelezőjének a vagyonkezelővel szemben. A Ptk. alapján a kezelt vagyon hitelezőjét a vagyonkezelővel szem-

ben a köztük fennálló jogviszony tartalma szerinti igények a *kezelt vagyon erejéig* illetik meg. A vagyonkezelő azonban *saját vagyonával* korlátlanul felel a kezelt vagyon terhére vállalt kötelezettségekből eredő követelések teljesítéséért, ha azok a kezelt vagyonból nem *elégíthetők ki*, és a másik fél nem tudta és *nem is kellett, hogy tudja*, hogy a vagyonkezelő *kötelezettségvállalása túlterjed a kezelt vagyon keretein* (Ptk. 6:323. §).

13.3. A vagyonrendelő hitelezője, mint a vagyonrendelő személyes vagyonának csökkenésében ellenérdekelte személy igényei

Felvethető a kérdés, hogy jelent-e a vagyonrendelő hitelezője számára *többletkockázatot* az a körülmény, hogyha a vagyonrendelő egyben vagyonkezelő is. Ha eltekintünk a vagyonrendelő bírósági végrehajtási eljárást indító hitelezőjének bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (132/A. § (3)-(5) bek.) által biztosított vagyonkezelési jogviszony felmondási jogától,³⁰ a vagyonrendelő kezelt vagyonhoz való hozzáférési jogaira – így különösen szerződésmódosítással a kezelt vagyon csökkentéséhez, önmaga kedvezményezetté nevezéséhez, a jogviszony felmondása esetén vagyonkiadáshoz való jogára – tekintettel akkor is abból kell kiindulnunk, hogy a kezelt vagyon a vagyonrendelő *vagyonából időlegesen került ki*. Arra vonatkozóan a vagyonrendelő *hitelezője érdekeltnek* mondható arra tekintettel, hogy – ha a vagyonrendelő vagyona követelése esedékessé válásakor nem nyújtana megfelelő fedezetet a követelés teljesítésére – pl. a vagyonkezelés megszűnésekor a vagyonrendelőt illető vagyonkiadási jog alapján a vagyonrendelő vagyonába *milyen nagyságú és összetételű visszaszálló kezelt vagyonmaradvány szolgálhat még kielégítési alapul*. Ezért a kezelt vagyon megóvásában a vagyonrendelő hitelezőjét is – legalábbis közvetlenül – érdekeltnek tekinthetjük. A felmondási joga alapján ez az érdekelttség – közvettségének fennmaradása ellenére – még erősebbnek nevezhető. Evidencia, hogy a vagyonrendelő vagyonkezelőnek való *önkinevezése* általában a kezelt vagyon megóvása tekintetében *kockázat növekedésként* értékelhető. Ennek mértéke nyilván esetről-esetre ítélnél meg pontosan, azonban abból, hogy a Ptk. nem biztosított a vagyonrendelő hitelezőjének többlet igényt a vagyonrendelő vagyonkezelővé való önkinevezése esetére arra lehet következtetni, hogy e kockázat növekedést vagy nem ismerte el, vagy nem tartotta jelentősnek. Lehetséges következtetési irány az is, hogy a vagyonrendelő hitelezőjének a vagyonkezeléssel kapcsolatban kizárólag az általános szabályok szerinti fedezetelvonási igényt kívánta biztosítani.

13.4. A vagyonrendelői jogállásból fakadó, vagyonkezelő felé, legalább potenciálisan felmerülő, egyes kötelezettségek

13.4.1. Öndíjazási, -költségszámítási korlátozás és tilalom – a rejtett vagyonkivonás megakadályozására

³⁰ Erről bővebben ld.: MICZÁN Péter: A bizalmi vagyonkezelés vagyonrendelő hitelezője általi felmondásáról. In: *Jogi tanulmányok*. Budapest, ELTE ÁJK, 2014. 575–586.

Az öndíjazásra két elvi lehetőség merülhet fel. Így, (i) amikor a vagyonerendelő személyes vagyoneból fizet a vagyonekezelő személyes vagyoneba. Ez azonban arra tekintettel nevezhető kizártnak, hiszen e két jogalany ugyanaz, személyes vagyoneuk ezért ugyanaz a halmaz. A másik eset akkor áll be, (ii) amikor a vagyonerendelő a Ptk. (6:322. § (2) bek.) szerinti joggal élve a vagyonekezelői eljárására tekintettel felmerülő díjának és indokolt költségeinek megfizetésére vonatkozó, továbbá a vagyonekezelési jogviszonyból fakadó egyéb követelését a kezelt vagyoneból elégítené ki közvetlenül.

Az önkinevezett vagyonekezelő öndíjazáshoz való joga – amikor tehát a kezelt vagyona terhére személyes vagyona javára mozgatná saját vagyonát – jóllehet az alábbi aggályokat veti fel, miközben maga a jogosultság elvileg az egyoldalú kötelelem létrehozására vonatkozó jogalkotói felhatalmazásból levezethetőnek tűnik a fentiek szerint.

Az öndíjazás általában való kizárásának szükségszerűsége azért nem nyilvánvaló, mert ilyenkor a jogviszonyban legalább potenciálisan jelen van legalább egy idegen személy kedvezményezett, aki profitál a vagyonekezelői szolgáltatásokból, az ő vonatkozásában az idegen érdek szolgálata értelmezhető a vagyonekezelő részéről. Azonban az öndíjazási tilalom azon esetekben kevésbé aggályos, amikor a vagyonekezelő is kedvezményezett, hiszen munkájának ellenértékét ilyenkor a kedvezményezett juttatás jelenthetné. Ugyanakkor a jogi személyek vonatkozásában sincsen öndíjazási tilalom a tag (részvényes) vezető tisztségviselő vonatkozásában. Persze ezen esetekben a jogi személy fikciója miatt a jogilag külön jogalanyok jelenlétével magyarázható a tényleges azonosság ellenére a vezető tisztségviselő díjazásának értelmezhetősége, hiszen ügyvezetési szolgáltatását – amely lényeges hasonlóságot mutathat a vagyonekezelési szolgáltatással – nem önmagával szemben kell tételezni, hanem a jogi személlyel szemben, noha az utóbbi esetleg a vezető tisztségviselő tag kizárólagos tulajdonában áll. Mivel a bizalmi vagyonekezelés e tekintetben is új, nehéz logikai, tradicionális érveket felvetni az egyoldalú jogviszony létével szemben (vagy annak alátámasztására).

Amennyiben az öndíjazás lehetősége nincs kizárva, illetve nem kerülne kizárásra, további kérdésként vethető fel annak mértékét illető korlátozása. Így felmerülhet a megengedhető öndíjazási esetekben is a díjazás mértéke – a költségtérítésnél már Ptk. által alkalmazott – ésszerű mértékre csökkentése, ahol fontos szempont lehet, hogy az ne szegélyhasson a bizalmi vagyonekezelésből való rejtett tőkekivonásra. Ezért szükségesnek nevezhető, hogy a vagyonerendelő-kezelő öndíjazási joga – ha az egyáltalán elismerhető – a díj mértéke tekintetében olyan tényezők mentén kerüljön korlátozásra, mint pl. az általa ténylegesen nyújtott szolgáltatás értéke és a kezelt vagyone nagysága.

A UTC (708. cikk) szerint elsődlegesen a trust feltételek irányadóak a vagyonekezelő díjazására, azaz szabadon állapíthatja meg a vagyonerendelő-kezelő díja mértékét, és csak ilyenek hiányában merülhet fel az ésszerű mérték vizsgálatának lehetősége. Mégis kifejezett díjmeghatározás esetén is a bíróság módosíthatja (csökkentheti vagy növelheti) a díjazást, ha a vagyonekezelő kötelezettségei lényegesen eltérnek azoktól, amelyeket a trust létrehozásakor figyelembe vettek, vagy egyébként ésszerűtlenül alacsony, vagy magas a trust feltételekben meghatározott díj.

A DCFR a kezelt vagyoneból történő díjazásra való jogot szabályozó (X. – 6:202.

cikke) szerint alapvetően a *trust feltételek* az irányadóak a vagyonkezelő díjazására, azok kifejezett eltérő rendelkezése hiányában a *szakmájában* eljáró vagyonkezelő a *trustból* fakadó kötelezettségei teljesítése során kifejtett *munkáért ésszerű mértékű* díjazásra jogosult. E korlátozott jog azonban *nem illeti meg* pl. akkor, ha a vagyonkezelő *egyben kedvezményezett* és e minőségében *jelentős* vagyoni *juttatásra jogosult* a kezelt vagyonból.

Megjegyzendő, hogy a *jóerkölcsbe* ütköző szerződés tiltó szabályai e körben is – külön tiltás nélkül is – a jóerkölcsöt sértő díjrészlet kikötése érvénytelenségének kimondásával *hasonló eredményre vezethetnek*. Ugyanakkor azok az *új jogintézmény* vonatkozásában *bizonytalanságot* hagynak különösen a lehetőség *kizártságát* illetően.

13.4.2. *A kezelt vagyon létrejötte a jognyilatkozat alapján, átruházás és elkülönített nyilvántartás nélkül*

A Ptk. (6:329. § (1) bek.) *nem utal arra*, hogy az egyoldalú jognyilatkozattal létesített bizalmi vagyonkezelési jogviszonyban a *kezelt vagyon miként jön létre*. Bizalmi vagyonkezelési szerződés esetén a kezelt vagyon létrejöttéhez szükséges az *érvényes szerződési jogcím* és kezelt vagyonba tartozó vagyontárgyak vagyonkezelőre való *átruházása* (Ptk. 5:38. §). Az nyilvánvaló, hogy ebben az esetben a *tulajdonos* személyében beálló *változás hiányában* birtokátruházó jognyilatkozatra (*átruházásra*, Ptk. 5:3. §) *nem lesz szükség*. Így elvileg a két feltétel közül az egyik kiesésével megállapítható, hogy a *kezelt vagyont* az *érvényes jogcímet* tartalmazó *egyoldalú jognyilatkozat* létrehozhatja. Ezt a következtetést támaszthatja alá, hogy a kezelt vagyon *elkülönített nyilvántartása* nem a kezelt vagyon *létrejöttének* feltétele (6:310. § (1) bek.), hanem annak *mentességéhez* (6:312-313. §§) szükséges, azaz önmagában annak hiánya nem eredményezi a kezelt vagyon létrejöttének a hiányát, pusztán növeli a vagyontárgyak kezelt vagyonból, vagyonkezelési jognyilatkozatot sértő *kikerülésének a kockázatát*.

13.4.3. *Az utasítási tilalommal biztosítani kívánt, vagyonrendelőtől való függetlenség hiánya*

A vagyonrendelő vonatkozásában az utasítási tilalom sem lesz nyilván értelmezhető. Említése mégis arra tekintettel tűnt szükségesnek, hogy így a bizalmi vagyonkezelésnek egy olyan formája jöhet létre, amelyben a vagyonkezelő vagyonrendelő akaratától *független eljárása* – *legalábbis logikailag* – *nem tekinthető fogalmi elemnek*.

13.4.4. Saját, vagyonkezelői intézkedésekkel szembeni, vagyonrendelői jogorvoslati jogok kizártsága

Kérdés, hogy a vagyonrendelői jogállásba tartozó *jogok köréből kiesik-e* átfedés esetén a vagyonkezelő Ptk. (6:313. § (2) bek., és 6:318. § (3) bek.) szerinti *saját, de* vagyonkezelői minőségében megvalósított *szereződésszegésére hivatkozással saját* házastársával, élettársával, továbbá személyes hitelezőivel és az általa kezelt más vagyonok hitelezőivel szembeni, a kezelt vagyon *elkülönítése iránti igénye*. Vagy saját szerződésszegésével kezelt vagyonba tartozó vagyontárgy jogosulatlanul nem jóhiszemű vagy visszerhesen szerző harmadik személyre ruházására, utóbbi javára való megterhelésére hivatkozással a kezelt vagyon számára *visszakövetelési igénye*. Megjegyzendő, hogy a vagyonrendelő vagyonkezelői minőségében hasonló igényeket birtokvédelem, illetve tulajdonvédelem körében érvényesíthetne. Meglátásom szerint, a kérdésre a Ptk. (1:4. § (2) bek.) által is változatlan tartalommal fenntartott, *nemo suam turpitudinem allegans auditur* jogelvre tekintettel adandó *nemleges* válasz, amely szerint tehát felrőható magatartására előnyök szerzése végett senki nem hivatkozhat. Vékás³¹ jelzi, hogy e szabály alkalmazásában kiegyensúlyozottnak tekinthető a bírói gyakorlat.

13.4.5. Önvisszahívási és más vagyonkezelővé való kijelölési jog gyakorolhatósága

Kérdéses, hogy a vagyonrendelő *visszahívhatja-e önmagát*, mint vagyonkezelőt és *jelölheti-e ki más* vagyonkezelőt (Ptk. 6:325. § (1) bek.). Meglátásom szerint, mivel így egy önálló felelősséggel eljáró vagyonkezelő jogviszonyba való bevonása a vagyonkezelés szerződészerűsége többletbiztosítékának tekinthető, így különösebb ok nem azonosítható, amiért általában az kizárható, kizárandó volna, miközben a fentiek szerint intern, azaz a jogviszonyt alakító jognyilatkozatok tételére a vagyonrendelő-kezelő jogosult.

13.4.6. Az egyoldalú jognyilatkozat egyoldalú módosítási jog kikötésének szükségtelessége

Mivel a jelen esetben a bizalmi vagyonkezelési jogviszony mindkét jogállását egyetlen személy tölti be, nincs szükség egyoldalú módosítási jog kikötésére sem, hiszen a jogviszony kétoldalú módosítása egyébként is kizárt.

13.4.7. Az érdekszolgálati kötelezettségek az önérdék körében való súlytalanná válása

Ahogy az önálló jogalany *egyéni* cégnek elméletileg van a jogszabály által tételezett, az egyetlen *tagjától eltérő, önálló érdeke* (Evtv. 30. § (4) bek.), amelynek a szolgálatára tehát ugyanezen tag ügyvezetőként köteles, ekképpen képzelhető el, hogy

³¹ VÉKÁS Lajos: Első Könyv. In: VÉKÁS (szerk., 2013) 32.

a vagyonrendelő-kezelő vagyonkezelői minőségében köteles legyen a vagyonrendelő vagyonkezelés létesítésével szolgálni rendelt érdekeinek a szolgálatára is (a kedvezményezett érdekei szolgálatához képest tehát másodlagosan). Mivel azonban az érdekszolgálati kötelezettség *elsődleges funkciója* a vagyonkezelő szerződésszegéseinek, ezáltal a vagyonrendelő károsulásának a *megelőzése*, az *önmagával szembeni védelmi kötelezettség értelmezhetetlen*, önérdekszolgálatra való joga pedig minden jogalany alapvető joga, külön jogszabályi felhatalmazás nélkül is. Így a vagyonrendelővel szembeni érdekszolgálat részkötelezettségei (így különösen a tájékoztatás, elszámolás, ellenőrzés-tűrés, vagyon megóvás, -kiadás) szintén értelmezhetetlenek. Az érdekszolgálati kötelezettség azonban az átfedés megszűnése esetén feléled a vagyonrendelő irányába is. Ugyanakkor a vagyonkezelő *eltérő személy* kedvezményezett felé fennálló *érdekszolgálati* kötelezettségének a *tartalma* az általános szabályok szerint alakul.

14. A jogviszony teljesen egyoldalúvá tétele jogalkotói kizárásának feltételezett indokai (kötelmi oldal teljes kiüresedése, visszaélési kockázat meg nem engedhető növekedése)

A bizalmi vagyonkezelési jogviszonyt tehát legfeljebb másfél személyessé lehet tenni akkor, ha egyetlen személy tölti be a vagyonrendelő és a vagyonkezelő jogviszonybeli pozícióját, mert a Ptk. (6:311. § (4) bek.) alapján ilyenkor is kell lennie egy eltérő személyű kedvezményezettnek. A PETL, a DCFR és a UTC a teljes konfúziót nem teszi lehetővé. Erre tekintettel vethető fel az a kérdés, hogy *mi indokol(hat)ja* a bizalmi vagyonkezelési jogviszony *teljesen egyszemélyessé* tételének jogalkotói megakadályozását.

A tilalom fennállását a PETL és a UTC lényegében a vagyonkezelő – szerződés-szerű helyett – „vagyonrendelő *jognyilatkozatszerű*” eljárásának *ellenőrzése és kikényszerítése érdekében* tartja indokoltnak, különös tekintettel a teljes egyezés esetén a belső jogviszonyban részes eltérő személyű jogosult hiányára.

A belföldi kommentárok indokolásának hiányában, a fentiek alapján a teljes konfúzió *általam feltételezett indoka*³² a bizalmi vagyonkezelési jogviszony *kötelmi oldalának kiüresedése*. Ebben az esetben egyetlen személy lenne a jogosultja és kötelezettje minden e jogviszonyból fakadó jognak és kötelezettségnek, amely *kötelmi jogilag értelmezhetetlen* volna. Így *kizárólag a jogintézmény dologi jogi, azaz harmadik személyekre kiterjedő hatályú* – így különösen a *kezelt vagyon védettségére* (6:313. §), a *vagyonkezelő kezelt vagyonra korlátozódó felelősségére* (6:323. §) vonatkozó – *rendelkezései* volnának értelmezhetőek. Utóbbiak is pl. a *nemo suam iuris* elv által korrigált tartalommal. Mindez ugyanakkor *nem jelentené* egy *új dologi*

³² Lábjegyzetben talán megemlíthető, hogy e korlátozás indokaként a jogalanyokat egymással való együttműködésre ösztönző – ilyen értelemben paternalista – jogalkotói szándék gyanúja sem vethető fel a jogintézmény kifejezetten vagyoni jogi beágyazottságára, valamint a bizalmi vagyonkezelés jogi személyek egyes funkciójával való versenyképességére tekintettel.

jogosultság, a saját vagynon belül alvagyoneképzési jogosultság bevezetését, hiszen az már így is lehetséges a Ptk. (6:329. § (1) bek.) alapján.

Szükséges azonban hangsúlyozni, hogy egy ilyen konstrukció elismerése mellett – amely tehát kizárólag egyetlen jogalany érdekeit szolgálja – igen *nehéz azonosítani olyan közérdekű indokot*, amely a *visszaélési kockázatokat ellensúlyozná*. Ezzel összefüggésben *további általam feltételezett indoka* lehet a korlátozásnak, hogy a jogalkotó éppen a jogviszony főszemélyeinek személyi átfedése esetén növekedő *visszaélési kockázatra reagálva, további biztosítékként vezette be a teljes konfúzió tilalmát*.

Ha elfogadjuk azonban, hogy a jogviszonyban a két szerződő fél pozíciója egybeolvashatóságának elismerése a *tranzakciós költségek csökkentése* érdekében megengedhető (amelyre tehát sor is került), és emellett azt is figyelembe vesszük, hogy maga a jogalkotó általában megengedte, hogy a *vagyonrendelő jogállásából ne váljék ki a kedvezményezett*, hanem ezek körében is lehessen személyi átfedés, felvethető a kérdés, hogy *szükséges-e, arányos-e* ez a korlátozás. Meglátásom szerint a jogviszony teljesen egyoldalúvá tétele *nem jelentene olyan jelentős visszaélési kockázat növekedést*, amely indokolná e körben a korlátozás fenntartását. Nyilvánvaló, hogy a teljes személyi összeolvadás esetén kizárólag a *vagyonrendelő személyes hitelezői és a kezelt vagyon hitelezői többlet* védelmi szükséglete vizsgálendő érdemben. A teljesen egyoldalúvá tétel mellett *jóllehet kikerül a jogviszonyból a kikényszerítésére jogosult ellenérdekű szerződő fél és a kedvezményezett*, és ezáltal az intern jogviszony lényegében kiüresedik, amely fokozza mindkét hitelezői kör károsodási kockázatát. Ugyanakkor mindkét csoport számára *továbbra is védelmet fog jelenteni a fedezetelvonási igény, a vagyonrendelő hitelezőjének biztosított felmondási jog, és többletgaranciaként a jogviszonyt létrehozó, módosító, megszüntető jognyilatkozatok közokiratba foglalási kötelezettsége, valamint adott lesz a követelésük fedezetének vizsgálati és megfelelő garanciák³³ kikötésének lehetősége*. Nem nyilvánvaló, hogy az e garanciákat követő lépcsőfok a kizárás volna, vagy, hogy e garanciák a fokozott kockázatra tekintettel elégtelenek volnának.

Összegzés

A bizalmi vagyonekezelés bevezetése *nem tette dogmatikailag szükségszerűvé* ilyen jogviszony, a vagyonrendelő vagyonekezelővé való önkinevezése melletti létrehozhatóságának jogalkotói *elismerését*. Annak *gazdasági szükségszerűsége* pedig a jogintézmény hazai gyakorlatának ismeretében akkor is csak feltételezni lehet, ha az Egyesült Államokban e konstrukció elterjedtnek nevezhető. Mivel a jogintézmény e formájának alkalmazására a *Bvktv. ugyanúgy kiterjed*, mint annak szerződéses alakzataira, annak alkalmazást korlátozó hatása várhatóan e típus vonatkozásában is ér-

³³ E megfelelő garanciák között merülhet fel éppen a vagyonekezelő szerződészerű vagyonekezelésének az ellenőrzése is, netán kedvezményezetté nevezés, vagyonrendelői jogállás (hányad) megszerzés kikötésének lehetősége is. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy mindkét hitelezői csoportban lesznek *csekély alkukészségű, illetve -képtességű* jogalanyok, akiknek – a jogszabályihoz képest – *többlet garancia kikötési esélye elenyésző lesz*.

vényesülni fog. E konstrukció bevezetésének vélhető jogpolitikai *célja* a jogintézmény *használatát* ösztönző tényezők körének *bővítése*. A másféloldali jogviszony dogmatikai *újtonsága* az, hogy az *egyoldalú jognyilatkozattal* létrehozott jogviszonyban *egy jogalanyt* illet meg *mindkét szerződő fél* jogállása, miközben ugyanez a jogalany lehet a kedvezményezett is, ha legalább egy tőle eltérő személyt is kedvezményezettként kijelöl. Úgy vélem, hogy a polgári jognak az esetleg csak potenciális gazdasági igények belföldi megjelenését és kiteljesedését is proaktív módon – az abban esetleg rejlő többletkockázatok kezelése mellett – kell támogatnia. Jelenleg, a joggyakorlat ismeretének hiányában, mégis arra tekintettel nevezhető *elfogadhatónak* az egyoldalú bizalmi vagyonkezelés *bevezetése*, hogy *lehetővé teszi az ilyen konstrukció alkalmazását* amellet, hogy a formai és tartalmi többletfeltételek célja a visszaélési veszély növekedésére való garancia szolgáltatása. Így a Ptk. *alkalmat nyújt a jogalkalmazási tapasztalatok megismerésére*, amelyet követően a jogalkotó lazíthatja, vagy – pl. az ilyennel való visszaélések tömegessége esetén – szigoríthatja a feltételeket, illetve dönthet az ilyen bizalmi vagyonkezelési típus teljes kizárásáról is.